

Peder tumary / romandan bölek

Category: Kitapcy,Romanlar

написано kitapcy | 21 января, 2025

Peder tumary / romandan bölek PEDER TUMARY

Tokaý içindäki bu hasratly ýalñyz jaýyň yzly-yzyna nahar çekiliп oturylan garbanyshana däldigi hemmä düşnükliди. Añryňa öлmez-ödi bir zat düşdumi – Alla ýaryň, çagalara hemaýatyň ýetmejek bolsa indi galybermeli. Aç gelip, aç çykyp gitmäniňe şükür et. Ýumruk ýaly gyzjagazyň maşgalanyň soňky çöregini esgerler bilen deň paýlaşanyny az görme. Indi olarda išikden gelen bilen paýlaşara gözýaşdan başga, megerem, hiç zat galmadыk bolsa gerek. Dert-azary özüne ýetik bu öýden hem onuň göz monjuyý ýaly eýjejik eýelerinden mundan başga asla nämä garaşjak?

Esgerler turmak bilen boldular. Komanduriň özi turmazyndan öñinçä daşaryk göz aýlap geldi-de, gitdik diýen manyda gapa tarap ümledi. Oglanlaryň hemmesi daş çykandan soň Zwýaginsew gyzjagazyň ýaňagyndan taýly gezek ogşady-da, minnetdarlyk bildirdi, oglanjylaryň hersi bilen aýratynlykda elini gysyp hoşlaşdy.

Komandiriň daş çykaryna mähetdel, Gara bir zady bahanalady-da yza, jaýa dolandy. Kän eglenmänen, ýene-de tokaýa tarap haýdaşyp barýan ýoldaşlarynyň arasyна goşuldy. Şol wagt hem ýaňky jaýyň zarp bilen açylan penjireshinden atylyp çykan ýeke söz aýylganç höküm ýaly bolyp, asuda sáheriň içine siňip gitdi.

– Faşist!

Her kim duran-duran ýerinde doňup galdy. Töwerekden duşmany görjek bolan, hatda ýere ýazyljak bolan hem tapyldy. Ýone Maşanyň Garany nazarlap duran owasy gözýaşdan doly mawy gözleri başga «duşmandan» habar berýärdi.

«Ogry syrtý gowşak» diýleni, ara düşen bu alasarmyk ýagdaýy Garanyň özi aýdyňlaşdyryp berdi. Ol köýneginiň içinden Maşanyň özleri üçin aýryp goýan hälki ýarty çöregini çykaryp, komandire tarap uzatdy-da:

– Muny men özüm üçin alamok, Alla kessin, siz üçin aldym! – diýip, özünü aklamaga durdy. Komandir Garanyň ýaňky aýdanlarynyň bir sözüne düşünmese-de, nämäniň-nämedigine ýagşy akyl ýetiripdi. Hatda eýýäm öz ýanyndan oña jeza çäresinem kesgitläpdi: çaltlyk bilen sapançasyny gabyndan çykaranda:

– Hany, beýleräk çyk! – diýip azgyryldy.

Atamyrat ur-tut ara goşulmadık bolanda bu zatlaryň soñunyň näme bilen gutarjagy belli däldi. Uly sürüden tazygan ýaly bolup ýören baş esgeriň biriniň kemeläýmegi-de juda mümkindi. Hernä ol obadaşyny dogry gelen ajaldan alyp galdy – ylgap çöregi yzyna eltip geldi-de, komandire haýış ediji äheňde bir zatlary düşündirdi. Şondan soñ näme üçindir Zwýaginsew onuň üçin öz ýanyndan çykaran başky hökümini ýatyryp, diňe gözünü alartmak bilen çäklendi.

Reňki hemiše öz adyna gelşip duran hem bolsa, Garanyň häzirki keşbi edil heke batyrylyp çykarylan ýalydy. Aljyrap durşuna, kimden haraý gözlejegini bilmeýän ýaly, her kimiň yüzüne naýynjar bakyp çykdy. Hatda hiç kime bildirtmän, ýuwaşlyk bilen elini syrtyna aýlap gördü... Komandiriň birneme köşeşenini aňşyransoň bolsa az-kem özüne gelip, demini dürsedi. Iň yzdan ätiýaçlyrak ýöräp barşyna öz ýanyndan burnuna salyp mydyrdady:

– Bä, ahmal bolsaň ataýjagam-aý...

Esgerler tokaýyň gür ýerine özlerini atan batlaryna ädimlerini gowşatdylar. Soňra bolsa amatly bir ýerde az salymlyk aýak epdiler.

– Hany, bir cılım çekeliň, onsoň haýsy ugra gitmelidigini kesgitläris.

Rýadowoý Semýonow jübüsinden temmäki haltasyny çykardy-da, Atamyradı uzatdy:

– Ata, me, gardaş, sen dolasan-a, meň şu başam barmagym diýen etmejek bolýa.

Saşa her gezek, mümkünçilik bolan pursady temmäkini Atamyradı ýasatmak üçin bir bahanajyk tapardy. Gowy tarapy ol cılım ýasanda edil fabrikden çykan ýaly edip berýärdi. Gowy ýasalan cılımiň neşesem bir başga. Onsoňam Atamyrat ondan kän çekjek bolup ölüp-öçüp baranokdy.

Ol esger ýoldaşynyň bu gezek hem raýyny ýykmady, bir enaýy

edip çilim ýasap berdi-de, özem otlady. Iki gezek sorubam ony özüne berdi. Şol wagt beýle gapdalyndan egin deñläp, gysmyljyrap oturan Gara ony hürsekläp goýberdi:

– Nädýäň-aý, walla, bärden aýlaýmal-a. Ýene obadaş diýjeksiň. Ýeri, şo menden gowy boldumy?!

«Urşam-a uruş welin, şü-de maňa kiçi ýagy däl-ow, halys alyp ýatjak» diýip, Atamyrat öz ýanyndan oýlandy-da, uludan demini aldy:

– Bolýa, indikide hökman şeýderin...

Komandır töwerege ser salýanca säher bilen çilim teýi edinen baş kişi baş ýerden bolsuna görä çilimläp keýpden çykdy. Dünýeden elliizar ýaly bolup, arkasyny agaja diräp, gözünü szüzüp oturan Abbas bolsa hatda hiňlenmäge-de gurbat tapdy.

Bu kälän ýar olaýdy,

Älinde nar olaýdy,

Ikimiz bir – köýnäkdä,

Köýnäk-dä dar olaýdy.

– Diňle, Ata, şu aýdym näme üçindir obany ýada salýar – diýip, ýap-ýaňyja çilim üçin torsarylyp oturan Gara ýene oña tarap gysmyljyrady.

– Seň näme, obaň Azerbaýjandamy?

– Bolmanda näme. Diňle, edil türkmençe aýdýan ýalag-a. Ýogsa-da oba-beýleki seň azaryňa-da däl-laý. Walla, meň-ä oba edil gözümiň öñünde çüýlenen ýaly bolup dur.

«Gör-le muň tapýanyny. Näme, indi men oba diýip munuň ýanynda aglamalymykam?!..»

– Ata, gel, gowusy ikimiz bir zat edeli – diýip, ol beýlekiler eşitmez ýaly, onuň edil gulagyna gürläp başlady. – Sen dil bilyäň, ugur-utga bilýäň, beýdip tokaýda saňsyraklaşyp ýörmäli-de, yza jyraly. Bir alajyny tapyp, rugdada gidilýän hat-petegi düzedip bilersiň-ä. Ýa-da... Ýa bolmasa bir elimizi ýaralaly. Sen meňkiden at, menem seňkiden. Bir ýaradan ölen ýok. Oňa derek oba dolanyp bararys. Ata, men şu zatlary seni doganym ýaly göremsoň aýdyp otyryn. Sözüme ynanmasaň, gel, dogan okaşaly. Eşidýäňmi, hany, aýtsana bir zat?

Bu gürrüňleri üçin Atamyrat obadaşyna kän zat aýtjakdy, arman diňe onuň ýüzüne ýigrençdir kinaýa bilen garamakdan başga zada yetişmedi. Komandiriň:

– Oglanlar, gizleniň! – diýip, bir ýerlerden eşidilen sesini awtomat oklarynyň zenzelesi tapba kesdi. Baş esgeriň başisem tüpeňe ýapyşdy. Sesiň haýsy tarapdan gelenligi birbada aňşyrtmady. Ýöne ony aňşyrjak bolmagyň asla hajaty hem bolmady – sereden tarapyňdan eli awtomatly nemes soldatlary süýşüp gelýärdiler. Garşylyk görkezjek bolmagyň-da zerurlygynyň ýoklugy indi hemmeler üçin aýan boldy. Eli ýalaňaç sapançaly nemes ofiseriniň agzyndan çykan haýbatly iki söz bolsa ähli umylaryň nokadyny goýdy:

– Hendi hoh!

Tüpeňleriň ýere taşlanyp, gollaryň bolsa göterilenine magat göz ýetiren ofiser ýesirleriň edil alkymyna geldi-de, hamala tanajak bolýan ýaly, olary depesinden dabayna çenli ýekän-ýekän synlady. Soňra şaňňy sesi bilen olaryň sussuny basjak bolýan terzde haýbat bilen gürledi:

– Araňyzda kommunist barmy? – Fris sowalynyň jogabyny esgerleriň gözünden okajak bolýan ýaly, olary ýene-de ýeke-ýeke nazaryndan geçirdi. Emma jogap tapmady. – Eşidýäñizmi, men size araňyzda kommunist barmy diýyän?! – diýip, ol bu gezek ýaňky sowalyny has-da haýbatly gaýtalady. Soňra ýene-de olary gözden geçirmeäge durdy. Birdenkä-de ol ýesirleriň gözlerinden gözleýän jogabynu gara pyádanyň barmagynda görüp galdy: ol ýuwaşlyk bilen başam barmagyny daýanykly görmegeý ýigide tarap çommaldyp durdy.

– Sen kommunistmi? – diýip, nemes ofisi Atamyradyň alkymyna dykylyp bardy.

Ol hazır kommunistligiň boýun almaklygyň öz ölümىň hökümini boýun almak bilen deňeçerdigini bilip duran bolsa-da yza gaýtmady. Yza gaýtmak barada asla pikirem etmedi. Sesini çykarmış baş atdy-da, ýanyndakylardan sähelçe öñe çykyp duruberdi.

– Ýene barmy?

Ne ýşarat göründi, ne-de jogap eşidildi. Şonuň üçin hem soragy gutardym eden ofiser ýeke-täk kommuniste öñräge, ganawyň

gyrasyna barmagy buýurdy. Ýöne Atamyrat ädim urmaga gyssanmady, ençe wagtlap duz-emek bolan söweşdeş ýoldaşlary bilen hoşlaşasy geldi. Olary hatda iñ soňky gezek bagryna basasy geldi. Ýüregi mähir küýsedi. Abbasyň hüwdi ýaly aýdymyny küýsedi. Bolmanda «Hoş gal, dost» diýen sesi küýsedi. Uzakda galan obany, tamdyrdan çykan çöregiň ysyny küýsedi. Soltany küýsedi. Çagalary küýsedi. Hyýalynda gelnini bagryna basyp, razylaşyp hoşlaşdy: «Soltan jan, bu kysmatdyr, oña bizde çäre ýok. Çagalary hor etme, özüňem gynama. Meň üçin olaryň hiç wagt ýüzi gyzmaz. Oňarsaň, olara şony düşündir... Gaýrat et. Men saňa başga näme diýeýin, ezizim!..»

Nemes ofiseriniň jabjynyp gygyrýan sesi soňky gezek gulagyna ilende Atamyrat göwünli-göwünsiz ädimläp başlady. Üç-dört ädim ädip sägindi-de, yzyna gaňryldy. Şonda ol dört esgeriň üçüsiniň gözünde duýgudaşlyk hem hoşlaşyk gözýaşlaryny gördü. Soňky biriniň gözlerini görmek başartmadı, näme üçindir onuň ýüzi ýere garap durdy...

Ol öz gözleriniň hem owasynyň dolanyny soň duýup galды. «Eý Alla, indi şeýdip gidibermelimikä? Armanly ölüm-ä boldy-ow... Elbet, ýaşasyň gelýändigini boýun almak namartlygy aňladýan däldir, ahbetin. Men duşmandan aman dilämog-a. Ýok, aman dilämok. Alladan iman dileýän, ýöne aman dilämok...»

Näme üçindir onuň ýene bir ýola ýoldaşlaryna tarap göz aýlasy geldi: iñ soňly pursat ýüregi ýene näme küýsedi, ýene näme hyýalyna geldi, ýene nämeler aýtjak boldy – sapançanyň çasly çykan sesi ol sowallaryň ählisini ýigidiň gara-köyük arzuw-hyýallarynyň arasyна dolap alyp gitdi...

© Annageldi NURGELDIÝEW,
© Kakamyrat BALLYÝEW. Romanlar